

УДК 94(477) "1944"

© Василь УХАЧ

УГВР – НАДПАРТІЙНИЙ ОРГАН КЕРІВНИЦТВА ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ (вибрані аспекти)

Здійснено сучасний історіографічний аналіз окремих наукових питань діяльності підпільного українського парламенту: розкрито стан розробки заявленої наукової теми; проаналізовано передумови та причини постанови УГВР як всеукраїнської репрезентативної інституції; досліджено діяльність Ініціативного комітету з підготовки першого Великого Збору УГВР та ухвалених Збором програмних документів. Визначено перелік питань, що потребують подальших наукових досліджень.

Ключові слова: Українська Головна Визвольна Рада, «Універсал», «Платформа», «Устрій», ОУН(б), УПА, сучасна історіографія.

В українській історичній науці помітні активні намагання імплементації нових бачень, концепцій і теорій, застосування західних епістемологічних зразків і дослідницьких стратегій. Історіографи слушно вказують на «своєрідні змагання між націоцентричними, культурно-антропологічними та постмодерністськими образами минушини» [1, 99]. Міждисциплінарний підхід став органічним складником модерних праць, у яких акумульовано сплав методологічного арсеналу інтелектуальної історії наукознавства, філософії, культурології, політології, права, етнології, соціології, соціальної психології та ін.

Безперечно, нові явища в українській історіографії, що перебувають на стадії глибокої трансформації, не оминули і вкрай важливої з погляду процесів націє- і державотворення та водночас у суспільному розрізі «дражливої» теми українського національно-визвольного руху періоду останньої світової війни, зокрема виникнення й діяльності Української Головної Визвольної Ради (далі – УГВР) та її ролі у визвольній боротьбі українського народу за державність у 40 – 50-х рр. ХХ ст.

Цілісне, об'єктивне відтворення діяльності УГВР і її ролі в генезі українського національно-визвольного руху потребує системного аналізу, міждисциплінарного підходу, використання новітнього методологічного інструментарію

в намаганні неупередженого висвітлення ланцюжка взаємопов'язаних питань: 1) розкриття стану наукової розробки заявленої наукової теми, спроб її періодизації та інституалізації; 2) аналізу внутрішніх та зовнішніх чинників (передумов, причин), що зумовлювали необхідність постановня УГВР як всеукраїнської репрезентативної інституції; 3) дослідження діяльності Ініціативного комітету з підготовки проведення першого Великого Збору УГВР; 4) висвітлення ходу роботи першого Великого Збору УГВР, ухвалених ним програмних документів і їхній порівняльний аналіз із попередніми програмними документами сил українського самостійницького руху; 5) розкриття практичної всеукраїнської діяльності УГВР та її зовнішньополітичної орієнтації; 6) характеристика ролі окремих визначних постатей УГВР (К. Осьмак, М. Прокоп, Д. Ребет та ін.); 7) з'ясування питання про те, чи вдалося керівництву українського визвольного руху створити (у формі УГВР) надпартійну репрезентативну всеукраїнську інституцію (здатну стати над ОУН (б). – Авт.); 8) проаналізувати історичне значення створення УГВР як верховного органу визвольної боротьби українського народу в часи Другої світової війни.

У пропонованій статті поставлено за мету дослідити історіографічний доробок сучасної української історіографії щодо перших чотирьох вищезаявлених питань.

Незважаючи на певну активізацію досліджень з теми УГВР, перед кожною черговою ювілейною датою в українській історіографії простежується відсутність окремої наукової розвідки, у якій би комплексно були проаналізовані напрацювання вітчизняних істориків. Зрештою, для пересічного громадянина діяльність УГВР не є широковідомою, хоча в останні 10 – 15 років історія утворення й діяльності підпільного українського парламенту знайшла своє відображення в низці досліджень, збірниках документів та мемуаристиці.

З новітніх досліджень, у яких зроблена спроба подати історіографічний аналіз діяльності УГВР, слід виокремити публікації наукового співробітника Центру досліджень визвольного руху В. Мороза. Вітчизняні історики здебільшого акцентують увагу на окремих сегментах теми: діяльності Ініціативного комітету на чолі з Л. Шанковським для створення УГВР; діяльності Генерального Секретаріату закордонних справ, зовнішньополітичній орієнтації УГВР; видавничій справі [2, 89]. При цьому слід наголосити, що виокремлені аспекти теми належать здебільшого перу або безпосередніх учасників тих подій, або ж еміграційним українським історикам, яким не завжди вдавалося стати над партійними вподобаннями та смаками українських еміграційних політичних сил (праці І. Гриньоха, М. Прокопа, Д. Ребет, М. Лебеда, В. Маркуся, Л. Шанковського) [3]. Правовий аналіз установчих документів УГВР належить І. Бойку [4].

Помітний науковий інтерес дослідників до біографістики окремих діячів УГВР, зокрема праці Наталії Осьмак про свого батька, Президента УГВР Кирила Осьмака; наукові розвідки Г. Дем'яна про очільників українського самостійного руху – Д. Грицяя, М. Дужого, О. Дяківа, В. Кука, Р. Шухевича; публікації

М. Посівнича; Ф. Вовка; А. Камінського [5; 6; 7; 8; 9]. На окрему увагу заслуговує науковий доробок полтавського правника та історика О. Панченка. Окрім біографічних публікацій про діячів УГВР, доктору права О. Панченку належить одна з перших спроб узагальнення діяльності УГВР, розкриття її міжнародного значення у презентації українського визвольного руху у вільному світі в роки Другої світової війни та післявоєнний період [10; 11; 12]. Науковець розглядає УГВР не тільки як верховне політичне керівництво організованої визвольної боротьби українського народу в роки Другої світової війни, а й насамперед як «структуру державно-правового характеру», визнаючи її роль в історії українського державо- і правотворення в ХХ ст. [13]. Історик розкриває історичні витоки формування УГВР, юридичні принципи її постанов, організаційну побудову та програмні документи, її місце в палітрі чинних українських самостійницьких сил, здійснює порівняльний аналіз діяльності УГВР із попередніми етапами визвольних змагань за українську державність [13].

Сучасна вітчизняна історіографія (праці І. Патриляка, А. Русначенка, А. Кентія, Т. Андрусика, Ю. Киричука, А. Боляновського, О. Стасюк, В. В'ятровича та ін.) теж не оминула теми УГВР, проте в усіх цих дослідженнях центральному керівному органу національного опору приділена загалом фрагментарна увага [14]. В останні роки помітне посилення уваги до наукової теми також істориків держави і права (праці О. Панченка, І. Терлюка, Б. Тищика, Я. Тимчишина, В. Ухача), що є важливо, оскільки компаративістський міждисциплінарний підхід та новітній методологічний інструментарій дають можливість подати об'єктивний аналіз діяльності УГВР [15; 16; 17; 18].

Документальна база з діяльності УГВР зосереджена у фундаментальній серії «Літопис Української Повстанської Армії», зокрема в п'яти томах (8, 9, 10, 26, 41), документальному виданні закордонних частин ОУН від 1956 р., що є хронологічно першим виданням джерел, присвячених діяльності УГВР [19; 20; 21, 89]. У 2009 р. під егідою видавництва УПА та редакцією П. Потічного і М. Посівнича вийшло у світ нове видання, що розкриває діяльність підпільного українського парламенту. З-поміж науково-популярних публікацій про формування і діяльність УГВР доцільно виділити брошуру «Українська Головна Визвольна Рада, 1944 – 2004: статті, документи, дослідження», яку видав науковий відділ Братства УПА [22].

Кожен черговий ювілей утворення УГВР, а також її очільних діячів ознаменовується потугами наукової спільноти, спрямованими на проведення наукових конференцій, круглих столів [23; 24]. У контексті інституалізації досліджень УГВР спостерігається увага не тільки провідних наукових центрів, установ, а й регіоналізація вивчення теми, залучення громадських, просвітницьких товариств та організацій. Окремо слід виділити доробок співробітників Центру досліджень визвольного руху, Інституту українознавства імені І. Крип'якевича НАН України, Центру українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка [25].

В українській історіографії достатньо вичерпно та об'єктивно відображено передумови та причини створення УГВР. Системний аналіз дає змогу вибудувати перелік таких чинників: по-перше, провідна політична сила українського самостійницького руху періоду Другої світової війни ОУН(б) після розгрому гітлерівською Німеччиною в 1941 р. Українського Державного правління (далі – УДП) виношувала ідею створення загальнонаціонального українського проводу [26, 119]. Історик В. Дмитрук, посилаючись на міркування діаспорного дослідника П. Мірчука, зазначає, що, по-перше, це можна було реалізувати двома шляхами: а) відновити новий склад УДП як керівника визвольною боротьбою українства; б) сформувати новий орган, поклавши на нього функції загальноукраїнського керівництва національним рухом опору; по-друге, швидке розгортання українського визвольного руху, формування підпільних збройних сил УПА актуалізувало нагальну потребу створення загальнонаціонального керівництва боротьбою українського народу за власну державність (як слушно зауважили І. Патриляк та В. Трофимович, ще наприкінці 1943 р. в середовищі Головної Команди УПА визріла ідея формування прототипу національного уряду в підпіллі), зрештою, революційній ОУН щоразу складніше було репрезентувати весь спектр політичних поглядів українства; по-третє, досвід праці оунівських кадрів на Великій Україні, рішення третього Надзвичайного Великого Збору ОУН (1943 р.) і, як наслідок, напрацювання нової визвольної-революційної концепції потребувало чіткої координації дій на міжнародному відтинку та широкої дипломатичної роботи, а отже, стимулювало керівництво ОУН (б) докласти максимум зусиль до консолідаційних процесів на внутрішньому фронті; по-четверте, необхідність створення українських державних органів, оскільки існувала провідна політична організація – ОУН(б), збройні сили – УПА; по-п'яте, зовнішні чинники диктувалися міжнародною ситуацією, зокрема Тегеранською конференцією (листопад – грудень 1943 р.), яка передбачала подальші спільні дії союзників проти Німеччини (відкриття Другого фронту) та визначення кордонів повоєнної Європи [27, 703; 28, 395; 29, 12; 16, 77].

Слід наголосити, що в сучасній вітчизняній історіографії лише окремі дослідники (О. Стасюк) звертали увагу на політичні вимоги, підґрунтя, що висувала провідна сила ОУН(б) для об'єднання, а це важливо, оскільки розкриває конфліктне тло консолідаційних процесів з-поміж сил українського визвольного руху. Дослідниця вказує на підстави для об'єднання, висунуті бандерівцями: 1) беззастережне визнання Української самостійної соборної держави як найвищої ідеї українського народу; 2) визнання революційних методів боротьби за Українську державу; 3) чітка позиція щодо нацистського і московських зайд як окупантів України; 4) визнання демократії як устроєвого принципу представництва [29, 15; 21, 94].

В. Мороз, посилаючись на свідчення Л. Шанковського, вказує на два підходи Р. Шухевича до особового складу майбутнього керівного органу: по-перше, орган мав би складатися з представників дотеперішніх державних центрів та

представників політичних партій, що діяли на західноукраїнських землях до 1939 р. [21, 94]. Зазначимо, що реалізація такого підходу зазнала краху (переговори з А. Лівичьким, І. Мазепою, Ю. Реваєм успіху не мали). На жаль, в українській історіографії «внутрішня кухня» переговорних процесів практично не висвітлена. По-друге, майбутній всеукраїнський орган мав би складатися з представників різних політичних переконань, але заангажованих у визвольній боротьбі ОУН і УПА, які б стояли на позиції визнання необхідності продовження революційної боротьби проти окупантів України – нацистської Німеччини та комуністичного СРСР. Власне, цей підхід дістав підтримку. Цілком зрозуміло, що такі критерії «відбору», напрацьовані керівництвом націоналістичного підпілля та повстанської армії, цілком задовольняли ОУН(б), оскільки залишали свого роду «контрольний пакет» акцій у бандерівській організації. Львівський історик Ю. Киричук був категоричний у своїх висновках. Він указував на формальність представництва різних політичних сил в УГВР, оскільки «всіх інших запросили для демократичної прикраси і створення фону загальноукраїнської партійної єдності» [26, 119]. Вважаємо недостатньо обґрунтованою позицію Ю. Киричука, оскільки, незважаючи на перевагу на першому Надзвичайному Великому Зборі УГВР членів ОУН і УПА (11 з 20), говорити про контроль ОУН(б) доцільніше з початку осені 1944 р., коли буде заарештовано Президента УГВР К. Осьмака, а ряд очільників УГВР переїдуть для праці за кордон.

Наголосимо, що деякі історики, розкриваючи причини постановня УГВР, посилаються на статтю Р. Шухевича «До генези Української Головної Визвольної Ради», де загалом подана об'єктивна оцінка внутрішньої і зовнішньої ситуації, у якій опинився український національно-визвольний рух, і необхідність утворення загальнонаціонального всеукраїнського політичного центру, що очолив би боротьбу за УССД та репрезентував її перед вільним світом [20, 49 – 64; 21, 92 – 93].

Робота зі створення та діяльності Ініціативного комітету з підготовки першого Великого Збору УГВР чи не найкраще висвітлена в українській історіографії. Незважаючи на певний різнобій у даті створення Ініціативного комітету: січень 1944 р. (Б. Тищик), весна 1944 р. (І. Патриляк, В. Трофимович, М. Головка, І. Терлюк, О. Пагіря, М. Оленковський); друга половина березня 1944 р. (В. Мороз), історики вказують на мету його створення: а) опрацювати план дій із підготовки Великого Збору УГВР; напрацювати документи для створення всеукраїнського державно-політичного органу; б) підготувати Установчий Збір і накреслити його тимчасову платформу; в) провести переговори з тими діячами, які претендували на членство в УГВР [16, 78; 28; 30, 599; 15; 31; 32, 61; 21, 94]. У період з 8 до 11 червня 1944 р., зазначає В. Мороз, відбулося розширене засідання Ініціативного комітету за участю 10 осіб, на якому було обговорено хід підготовчої роботи, визначено порядок проведення Великого Збору, погоджено проекти «Універсалу», «Платформи» та «Устрою» [21, 96]. Лише окремі історики (В. Мороз) указують на активну допомогу в роботі Ініціативного комітету підго-

товчої комісії Проводу ОУН(б) (Д. Ребет (голова), В. Охрімович, М. Прокоп) [21, 94]. Очевидно, що такий тандем давав можливість тогочасному політичному лідеру самостійницького руху – революційній ОУН – свого роду «патрунувати» хід підготовчої роботи, зокрема в напрацюванні базових документів.

Заслуговують на детальний аналіз міркування львівського історика В. Мороза, який документально доводить використання керівництвом повстанської армії ще з грудня 1943 р. назви Головна Визвольна Рада (далі – ГВР). Зокрема, дослідник посилається на наказ УПА - «Захід» ч. 1 від 20 січня 1944 р. за підписом її першого командира Олександра Луцького – «Беркута» та його ад'ютанта Василя Чижевського – «Демида», у якому, зокрема, зазначено: «Згідно з рішенням Головної Визвольної Ради з дня 5.12.1943 року терен до теперішнього військового діяння УНС називається УПА - Захід. Крім нової назви УПА – Захід можна вживати і старої назви УНС» [33]. Спираючись на документи фондів Галузевого державного архіву Служби безпеки (далі – ГДА СБ України), В. Мороз цитує наказ Головного командира УПА Романа Шухевича та шефа штабу Олексія Гасина, у якому сказано: «...Найвищим зверхником Української Збройної сили є: Головна Визвольна Рада...» [33]. Головна Визвольна Рада згадана також в інструкції ГВШ ч. 3/11 «Військові ступені і функції від 19.12.1943 року» [33]. Посилання на рішення Головної Визвольної Ради фігурують і в наказі ГВШ УПА ч. 2/44 від 26.01.1944 р. та ч. 3/44 від 27.01.1944 р., де вона виступає як орган, що має право надавати вищі старшинські ступені УПА й нагороджувати найвищими нагородами [21, 93]. Посилаючись на документи, свідчення і спогади, В. Мороз доходить таких висновків: 1) у грудні 1943 р. і січні 1944 р. «було визначено окремі завдання й засади діяльності ГВР, відповідно до яких ухвалено перші рішення»; 2) рішення ГВР з кінця 1943 р. – на початку 1944 р. були чинними як до створення УГВР (липень 1944 р.), так і після цього, а ключовий вплив на їхнє ухвалення мав Роман Шухевич; 3) «формальне і фактичне існування УГВР слід датувати груднем 1943 – травнем 1954 р.» [33]. Історик цілком обґрунтовано пов'язує кінцеву дату існування УГВР з арештом В. Кука – останнього її члена на українських землях і голови уряду (Генерального Секретаріату), оскільки «Тимчасовий устрій УГВР» (п. 12) місцем праці підпільного українського парламенту визначав тільки українські землі, а для праці за кордоном могли бути делеговані тільки окремі члени УГВР з певними (окремими) дорученнями. Такі програмні постулати практично унеможливлювали перетворення УГВР на емігрантську організацію [34, 543]. В. Мороз також не заперечує діяльності Закордонного представництва Української Головної Ради (далі – ЗП УГВР), ні т. зв. Середовища УГВР, але цілком виправдано називає останніх «реалізатором» завдань «матірної» УГВР, оскільки правова оцінка програмних засад УГВР не дає підстав вважати ні ЗП, ні Середовище УГВР «...за представника чи спадкоємця керівного органу національно-визвольної боротьби ОУН і УПА» [33].

На прискіпливу увагу заслугове аналіз вітчизняними істориками оцінки роботи Установчого Збору УГВР, історико-правовий аналіз ухвале-

них ним програмних документів. Більшість дослідників суголосні в питанні про місце проведення першого Великого Збору УГВР – сіл Сприня та Недільна Самбірського повіту Дрогобицької області (нині – Львівської області) [35]. Із запланованих 30 зміг прибути лише 21 делегат [36]. Решта істориків указують на 20 осіб [37, 78].

Сучасні автори звертають увагу і на «реальні розклади», і впливи самостійницьких сил, репрезентованих у всеукраїнському представницькому органі. Уже цитований світлої пам'яті львівський дослідник українського визвольного руху Ю. Киричук стверджує, що «збір носив характер партійної конференції бандерівців» [26, 120]. На нашу думку, автор дещо перебільшує, стверджуючи, що бандерівська ОУН старанно попрацювала над керівним складом УГВР, щоб задекларувати її (ОУН. – Авт.) від однопартійного пріоритету. Проте революційна ОУН і надалі залишала за собою лідируючі позиції в повстанському русі, а свої провідні впливи націоналісти «злегітимізували у формі УГВР» [26, 120]. Водночас цілком об'єктивними є висновки Ю. Киричука про політичний контроль та ключовий вплив ОУН(б) на утворення УГВР як головного репрезентанта українського повстанського руху як на рідних землях, так і в еміграції [26, 121]. Неупередженими та переконливими є висновки І. Патриляка, що утворення УГВР (як надпартійного органу керівництва визвольного руху) було «закономірним наслідком демократизації ОУН» [38, 124]. Відтак державні концепції, ухвалені УГВР, узгоджувалися з «думками провідних націоналістичних сил в Україні, які пройшли суттєву еволюцію від революційно-авторитарного до демократично-визвольного націоналізму» [38, 124]. Українські націоналісти в контексті ухвал третього Надзвичайного Великого Збору ОУН (1943 р.) фактично відмовилися від ідеології інтегрального націоналізму, тобто від тоталітаризму й авторитаризму та розглядали як «ідеальну державну організацію демократичну республіку із забезпеченням усіх громадянських прав її мешканців» [39, 152; 38, 124]. Отже, не можна заперечувати керівної ролі ОУН(б) у створенні та розбудові УГВР, проте перебільшенням є говорити про її диктат, йшлося, як зазначає В. Мороз, про «реальну розстановку сил у тогочасній дійсності» [21, 97]. Безпідставними є твердження про те, що УГВР від самого початку була «дорадчим бандерівським органом» чи «чисто галицьким витвором» і аж ніяк не державницьким органом, а лише «Проводом українського Руху Опору» [13].

Сучасні історики цілком обґрунтовано вказують на демократизм, визнання рівноправності всіх громадян, верховенства права, прагнення формувати систему державного правління на демократичних засадах розподілу влади на три гілки, що лягли в основу ухвалених програмних документів УГВР [2; 39, 152]. В останнє десятиліття посилилася увага не лише істориків, а й фахівців права до оцінки програмних положень «верховного органу українського народу в його революційно-визвольній боротьбі...», ролі УГВР в українському національному державотворенні [40, 60]. Системний аналіз наукового доробку істориків, які досліджували це питання, дає змогу зробити низку узагальнень:

– по-перше, керівництво воюючої України ще на етапі боротьби за незалежність взяло в основу розбудови системи державного управління один із базових принципів демократії – поділ влади на три гілки: законодавчу, виконавчу і судову, що, незважаючи на воєнні умови, було рішучим кроком відмови від елементів авторитаризму й розкривало принципові засади майбутнього державно-правового устрою незалежної України [39, 152; 41, 67];

– по-друге, «ідеологія УГВР стала результатом синтезу всіх українських політичних рефлексій», об'єднання розрізаних політичних партій та організацій, що стояли на платформі незалежності України [41];

– по-третє, правова база, створена УГВР, являла якісно новий, вищий етап розвитку українського визвольного руху, що увібрав здобутки й досягнення попередніх етапів. «Тимчасовий устрій», «Платформа», «Універсал» УГВР стали «етапними явищами формування й розвитку концепції української національної держави» [41];

– по-четверте, «програмові документи УГВР декларували принципи демократичного формування влади; відмови визвольного руху від монопольного диктату ідейних доктрин однієї політичної партії чи групи всьому суспільству, застосування всенародного волевиявлення при виборі форм державного правління, перехід до демократичного формування влади...» [42, 332]. За твердженням А. Боляновського, визначилася нова стратегія, сутність якої полягала в тому, щоб сконцентрувати під контролем УГВР більшість території України, а далі за сприятливих обставин Україна трансформувалася в «повстанську республіку» [42, 332];

– по-п'яте, із затвердженням програмних документів УГВР «УПА як реальний збройний важіль влади тепер була вже юридично підпорядкована УГВР та уряду», а «політика надпартійності була цілком реальною» [39, 152].

Отже, можна погодитися з М. Прокопом, що «створення УГВР відкрило новий етап у розвитку й укладі сил організованого українського визвольного руху того часу, створило в ньому нову ієрархічну структуру й забезпечило гармонійну співпрацю, з одного боку, провідної, але не монопольної політичної організації, тобто ОУН(б), і з другого – мілітарної загальнонаціональної формації УПА, врешті, верховного політичного центру як народної влади в умовах окупації» [30 601].

У контексті подальшої розробки заявленої наукової теми ще потребують вивчення позиції всіх українських політичних сил щодо потреби створення, діяльності УГВР; переговорного процесу з лідерами державних центрів та представниками політичних партій західноукраїнських земель міжвоєнного періоду, з'ясування причин недосягнення порозуміння бандерівської організації як ініціатора, «рушія» консолідаційних процесів із мельниківцями, лідером Поліської Січі Т. Бульбою-Боровцем.

Джерела та література:

1. Боднар В. Сучасна українська історіографія: підсумки і виклики / В. Боднар // Історіографічні дослідження в Україні. Зб. наук. праць. – 2014. – Вип. 25. – С. 99.
2. Мищак І.М. Боротьба українського націоналістичного руху з органами радянської влади на завершальному етапі Другої світової війни: історіографія / І. Мищак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://revolution.allbest.ru/history/00276551_0.html.
3. Гриньох І. УГВР / І. Гриньох // Сучасність. – 1974. – Ч. 7 – 8. – С. 69 – 78.; Прокоп М. Генеза, устрій і платформа УГВР / М. Прокоп // Сучасність. – 1978. – Ч. 7/8. – С. 137 – 150 та ін.
4. Бойко І. Центральні органи підпільного апарату в Україні періоду Другої світової війни / І. Бойко. – Рогатин, 1993.
5. Осьмак Н. Дорога до батька / Н. Осьмак. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://forum.ottawa-litopys.org/documents/dos0201_u.htm
6. Дем'ян Г. Секретар Головної Управи «Просвіти» і Президії УГВР (до 100-річчя з дня народження М. Дужого) / Г. Дем'ян // Визвольний шлях. – 2002. – Кн. 3. – С. 38 – 50; його ж. Осип Дяків-«Горновий» / Г. Дем'ян // Шлях Перемоги. – 1995. – 22 квітня. – С. 5, 7 та ін.
7. Посівнич М. Роман Шухевич (1907 – 1950): біографічний нарис / М. Посівнич // Визвольний Шлях. – 2004. – Кн. 3. – С. 48 – 53.
8. Вовк В. Вибрані публіцистичні твори / В. Вовк. – Дніпропетровськ: «Пороги», 2003.
9. Камінський А. Василь Охрімович: бібліографічний нарис / А. Камінський. – Торонто-Нью-Йорк-Лондон, 1999.
10. Панченко О. Микола Леbedь (Життя. Діяльність. Державно-правові погляди). – Лохвиця: «Кобеляки», 2001; його ж. Мирослав Прокоп: нарис політичного портрета - Гадяч: «Гадяч», 2001; Слово про Дарію Ребет // Ребет Дарія. На перехресті визвольних змагань. – Гадяч, 2003. – С. 3 – 23 та ін.
11. Панченко О. Українська Головна Визвольна Рада. ЗП УГВР - ГС ЗС УГВР - Середовище УГВР (документи, інформації, словник імен). / О. Панченко. – Гадяч: Вид-во «Гадяч», 2001. – 415 с; його ж. Панченко О. Українська Головна Визвольна Рада. / О. Панченко. – Лохвиця: б. в., 2000. – 255 с.
12. Саламін Д. Зовнішньополітичні орієнтації УГВР (1943 – 1954 рр.) / Д. Саламін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/66552/11-Salamin.pdf?sequence=1>
13. Панченко О. Українська Головна Визвольна Рада – підпільний український парламент. Словознагоди 70-річчя УГВР / О. Панченко. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.galychyna.if.ua/articles/detail/ukrajinska-golovna-vizvolna-rada-pidpilnii-ukraji/>
14. Патриляк І. К. «Перемога або смерть»: український визвольний рух у 1939 – 1960-х рр. / Центр досліджень визвольного руху. – Львів: Часопис, 2012. – 512 с; його ж: Патриляк І. К., Боровик М. А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / [І. К. Патриляк, М. А. Боровик]. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. – 590 с; Русначенко А. Перший Великий Збір УГВР та його місце в українській революції. В кн.: Від імперії до України / А. Русначенко. – Київ: [Українська видавнича спілка], 2009. – 364 с; його ж: Розумом і серцем. Українська суспільно-політична думка 1940 – 1980-х років / А. Русначенко. – Київ: Видавництво «КМ Acadetia», 1999. – 324 с; Андрусак Т. Українська Головна Визвольна Рада (УГВР). Довідник з історії України (А-Я): Посібн. для серед. загальноосвіт. навч. закл. / За заг. ред. І. Підкови, Р. Шуста. – 2-ге вид., доопр. і доповн. – К.: Генеза, 2001. – 1136 с; Киричук Ю. До питання утворення УГВР.

- В кн.: *Українське державотворення: уроки, проблеми, перспективи: Матеріали наук.-практ. конф., 22 листопада 2001 р., Львів / Відп. ред. Я. Малик; НАН України, Інститут етнонаціональних і політичних досліджень, Львівський філіал Української Академії управління при Президентові України.* – Львів: [б.в.], 2001. – Ч. 1. – С. 119 – 122; Боляновський А. *До питання про політичну стратегію українського визвольного підпілля в 1944 році / А. Боляновський // Галичина.* – 2008. – № 14. – С. 329 – 342; Стасюк О. *Видавничо пропагандивна діяльність ОУН (1941 – 1953 рр.) / О. Стасюк.* – Львів: Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, 2006. – 384с.; В'ятрович В. *Від підпільної групи до націоналістичного руху: становлення структур і напрями діяльності українського визвольного руху / В. В'ятрович // Галичина.* – 2013. – Ч. 24. – 390 с.
15. Терлюк І. Я. *Створення Української Головної Визвольної Ради (УГВР) та програмні політико-правові засади її діяльності / І. Я. Терлюк. Історія держави і права України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1018040645578/pravo/jrganizatsiya_ukrayinskih_natsionalistiv_oun_politichna_organizatsiya_struturi_ukrayinskogo_povstanskogo*
  16. Тищик Б. *Становлення української державності на західноукраїнських землях напередодні і в роки Другої світової війни (1937 – 1945 рр.). / Б. Тищик.* – Тріада Плюс, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, 2006. – 92 с.
  17. Тимчишин Я. *Український підпільний парламент та уряд на Львівщині 1944 року / Я. Тимчишин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://toloka.to/t60151>; його ж. Український підпільний парламент та уряд на Львівщині 1944 року / Я. Тимчишин.* – Львів: Тріада Плюс, 2004. – 50 с.
  18. Ухач В.З. *Історія держави і права України (конспекти лекцій). Навчальний посібник / В.З. Ухач.* – Тернопіль: Вектор, 2011. – 378 с.
  19. *Літопис УПА.* – Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 1980. – Т. 8. – 319 с; *Літопис УПА.* – Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 1982. – Т. 9. – 535 с; *Літопис Української Повстанської Армії.* – Торонто: Вид-во «Літопис УПА», 1984. – Т. 10: *Українська Головна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали.* Кн. 3: 1949 – 1952. – 435 с; *Літопис Української Повстанської Армії / збір. Є. Тендера: ред. П. Й. Потічний.* – Торонто; Львів: Вид-во «Літопис УПА», 2001. – Т. 26. *Українська Головна Визвольна Рада: документи, офіційні публікації, матеріали,* Кн. 4: *документи і спогади.* – 658 с; *Осьмак Н.К. Кирило Осьмак – Президент УГВР (документи і матеріали) / Н.К. Осьмак.* – Торонто; Львів: Літопис УПА, 2004. – 879 с; *її ж. К. Осьмак – нескорений Президент УГВР / Н.К. Осьмак.* – Торонто; Львів: Літопис УПА, 2008. – 128 с.
  20. *Українська Головна Визвольна Рада в світлі постанов Великих Зборів та інших документів з діяльності 194 – 1951 рр. Збірник документів. Видання ЗЧ ОУН. Бібліотека українського підпілля.* Ч. 3, 1956. – 355 с.
  21. Мороз В. *Історія створення і діяльності Української Головної Визвольної Ради / В. Мороз // Визвольний шлях.* – 2004. – Кн. 7. – С. 68 – 106.
  22. *Українська Головна Визвольна Рада: 1944 – 2004: статті, документи.* – К., 2004.
  23. *«Уряд нескорених» (до 60-чя УГВР). Всеукраїнська наукова конференція, 2004 р. – Остріг: Острозька академія, 2004 та ін.*
  24. *На місці створення підпільного парламенту пройшов круглий стіл «УГВР і сьогодні» 15 липня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrpohliad.org/news/na-mistsi-stvorennya-pidpil-nogo-parlamentu-projshov-krugly-j-stil-ugvr-i-s-ogodennya.html>; Пасько І. Діяльність УГВР. / І. Пасько. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uvkr.com.ua/ua/links_ua/krugli_stoly/UGVR/Pasko.html*

25. Дарованець О. Самійло Підгірський – кандидат у члени Української Головної визвольної Ради / О. Дарованець // *Український визвольний рух. Центр досліджень визвольного руху, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.* – Львів, 2005. – 36. 5. – С. 189 – 192; Шухевич Р. До генези Української Головної Визвольної Ради / Р. Шухевич // *Український визвольний рух / Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Центр досліджень визвольного руху.* – Львів, 2007. – 36. 10. – С. 21 – 33.
26. Киричук Ю. До питання утворення УГВР. В кн.: *Українське державотворення: уроки, проблеми, перспективи: Матеріали наук.-практ. конф., 22 листопада 2001 р., Львів / Відп. ред. Я. Малик; НАН України, Інститут етнонаціональних і політичних досліджень, Львівський філіал Української Академії управління при Президентові України.* – Львів: [б.в.], 2001. – Ч. 1. – С. 119 – 122.
27. Дмитрук В. Г. Вони боролися за волю України: монографія. / В. Г. Дмитрук. – Луцьк: ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2007. – 1027 с.
28. Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / [І.К. Патриляк, М.А. Боровик]. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. – 590 с.
29. Стасюк О. Український визвольний рух середини ХХ століття в контексті українського державотворення / О. Стасюк. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis.../cgiirbis_64.exe?..
30. Головка М.Л. Суспільно-політичні організації та рухи України в період Другої світової війни 1939 – 1945 рр.: Монографія / М.Л. Головка. – К.: Олан, 2004. – С. 599.
31. Пагіря О. Створення та діяльність Української Головної Визвольної Ради, 1943 – 1954 рр. / О. Пагіря. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=420>
32. Оленковський М. П. Українська Головна Визвольна Рада – логічний крок на шляху до української незалежності (маловідома сторінка визвольних змагань). В кн.: *Замовчувані або маловідомі події та постаті української історії.* – Херсон: Айлант, 2006. – С. 61.
33. Мороз В. До початків діяльності Української Головної Визвольної Ради / В. Мороз. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/65011/15-Moroz.pdf?seduense=1
34. Нариси з історії дипломатії України / О. І. Геленко, Є. Є. Каменський, М. В. Кірсенко та ін під ред. В. А. Смолія. – К.: Вид. дім «Альтернативи», 2001. – С. 543.
35. Боляновський А. До питання про політичну стратегію українського визвольного підпілля в 1944 році / А. Боляновський // *Галичина.* – 2008. – № 14. – С. 329 – 342; Пагіря О. Створення та діяльність Української Головної Визвольної Ради, 1943 – 1954 рр. / О. Пагіря. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=420>; Тимчишин Я. Український підпільний парламент та уряд на Львівщині 1944 року / Я. Тимчишин. – Львів: Тріада Плюс, 2004. – 50 с; Русначенко А. Перший Великий Збір УГВР та його місце в українській революції. В кн.: *Від імперії до України / А. Русначенко.* – Київ: [Українська видавнича спілка], 2009. – 364 с; Патриляк І.К., Боровик М.А. Україна в роки Другої світової війни: спроба нового концептуального погляду / [І.К. Патриляк, М.А. Боровик]. – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. – 590 с.

36. Пагіря О. Створення та діяльність Української Головної Визвольної Ради, 1943 – 1954 рр. / О. Пагіря. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://territoryterror.org.ua/uk/publications/details/?newsid=420>; Мороз В. Історія створення і діяльності Української Головної Визвольної Ради / В. Мороз // Визвольний шлях. – 2004. – Кн. 7. – С. 68 – 106; Русначенко А. Перший Великий Збір УГВР та його місце в українській революції. В кн.: Від імперії до України / А. Русначенко. – Київ: [Українська видавнича спілка], 2009. – С. 45 – 64.
37. Каліберда Ю.Ю., Федько А.В., Федько Ю.І., Шелест І.І. Українська Головна Визвольна Рада та її роль у боротьбі українського народу за незалежність у 1940 – 1950 роках / Ю.Ю. Каліберда, А.В. Федько, Ю.І. Федько, І.І. Шелест. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2008/istoria/29982doc.htm
38. Патриляк І. Проблема державності в ідеологічних концепціях і програмових документах українських націоналістів у роки Другої світової війни / І. Патриляк // Воєнно-історичний меридіан. Електронний науковий журнал. – Вип. 1 / Меморіальний комплекс «Національний музей історії Великої Вітчизняної війни 1941 – 1945 років», Інститут історії України. – К., 2013. – С. 124.
39. Бутко С.В. Спроба формування системного управління українським національно-визвольним рухом у 1943 – 1944 рр. / С.В. Бутко. Розумовські зустрічі: матеріали науково-практичної конференції «Розумовські зустрічі» (28 листопада 2012 року) / Сіверський інститут регіональних досліджень; Інститут законодавства Верховної Ради України. – Чернігів: Сіверський центр післядипломної освіти, 2012. – С. 152.
40. Ідзьо В. Українська Повстанська Армія – згідно свідчень німецьких та радянських архівів. Наукове видання. – Львів; Видавництво Університету «Львівський Ставропігон», 2015. – С. 60.
41. Андрусяк Т.Г. Українська Головна Визвольна Рада та її роль в українському національному державотворенні (До 70-річчя утворення УГВР) / Т.Г. Андрусяк. Політико-правова ідеологія українського національного державотворення: проблеми формування та еволюції (історико-теоретичний вимір): матеріали Третьої всеукр. наук. Інтернет-конференції / Наук. конф. – Вип. 3 / ІНПП НУ «Львівська політехніка». – Львів: ІНПП НУ «Львівська політехніка», 2014. – С. 67.
42. Боляновський А. До питання про політичну стратегію українського визвольного підпілля в 1944 році / А. Боляновський // Галичина. – 2008. – № 14. – С. 332.

© **Василий УХАЧ**

**УГВР – НАДПАРТИЙНИЙ ОРГАН РУКОВОДСТВА
ОСВОБОДИТЕЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ В СОВРЕМЕННОЙ
УКРАИНСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ
(избранные аспекты)**

В статье осуществлен современный историографический анализ отдельных научных вопросов деятельности подпольного украинского парламента: раскрыто состояние научной разработки представленной темы; проанализировано предпосылки, причины создания УГВР как всеукраинской репрезентативной институции; исследована деятельность Инициативного комитета с подготовки Большого Сбора УГВР и принятых Сбором программных документов. Определен перечень вопросов, требующих дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: Украинская Главная Освободительная Рада, «Универсал», «Платформа», «Устрий», ОУН(б), УПА, современная историография.

© **Vasyl UKHACH**

**UHVR – NON-PARTIAL ORGAN OF THE LEADERSHIP
THE LIBERATION MOVEMENT IN MODERN
UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY
(selected aspects)**

The article presents modern historiographical analysis of the individual scientific activities of the underground Ukrainian Parliament. Status of the specified research topic is disclosed. Background and causes of the UHVR as a Ukrainian representative institutions are analyzed. Activities of the Action Committee for the preparation of the first Large Meeting of UHVR and adopted by the Meeting policy documents are investigated. The list of issues requiring further research are defined.

Keywords: Ukrainiska Holovna Vyzvolna Rada (Ukrainian Main Liberation Council), "Platforma", "Ustrii", OUN(b), UPA, modern historiography.